

«ВІЧНИЙ ЧАР ОПЕРИ»

(Огляд аудіовізуальних документів до Всесвітнього дня театру)

27 березня відзначається Всесвітній день театру. Одним із найдавніших жанрів, особливим видом музично-театрального мистецтва є опера, яка виникла на межі XVI–XVII ст.

У колекції ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного зберігається близько *восьми тисяч аудіовізуальних документів*, присвячених музичному театру, зокрема оперному мистецтву. Найчисельнішою групою серед них є *фонодокументи (5600 од. обл.)*. Найраніші з них датуються 1901–1903 рр. Це аудіозаписи оперних партій у виконанні Е. Карузо, С. Крушельницької, Ф. Шаляпіна, І. Алчевського.

У фонотеці архіву присутні записи окремих арій, сцен, актів із оперних творів та повні записи оперних спектаклів, як безпосередньо трансляційні записи з театру, так і студійні записи, а також записи монтажу опер (радіопостановки). Значну кількість складають записи концертного виконання тих чи інших оперних творів. Фонодокументи зберігаються на магнітній плівці, грамплатівках, аудіокасетах, дисках.

У фондах архіву представлено твори таких українських та зарубіжних композиторів: **А. Аренського** («Рафаель», «Наль і Дамаянти», «Бахчисарайський фонтан»), **М. Аркаса** («Катерина»), **А. Байто** («Мефістофель»), **В. Белліні** («Сонамбула», «Норма», «Пуритани», «Монтекі і Капулетті»), **Ж. Бізе** («Кармен»), **О. Білаша** («Гайдамаки», «Прапорonoсці»), **О. Бородіна** («Князь Ігор»), **Д. Бортнянського** («Син-суперник», «Алкід», «Сокол», «Свято Сеньора»), **Р. Вагнера** («Валькірія», «Загибель богів», «Лоенгрін», «Летючий голландець», «Нюрнберзькі мейстерзінгери», «Рієнці», «Тангейзер», «Трістан та Ізольда»), **Дж. Верді** («Аїда», «Бал-маскарад», «Дон Карлос», «Ернані», «Макбет», «Набукко», «Навуходоносор», «Отелло», «Ріголетто», «Сила долі», «Сицилійська вечеря», «Травіата», «Трубадур»), **К. М. Вебера** («Оберон», «Чарівний стрілець»), **М. Вериківського** («Наймичка», «Вій», оперний етюд «Втікачі»), **О. Верстовського** («Аскольдова могила»), **Г. Генделя** («Юлій Цезар», «Роделінда», «Ксеркс», «Рінальдо», «Амадія», «Агриппіна», «Юстиніана»), **Р. Глієра** («Шахсенем»), **М. Глінки** («Руслан і Людмила», «Іван Сусанін»), **К. В. Глюка** («Орфей і Еврідіка», «Парис і Єлена», «Альцеста», «Іфігенія в Авліді»), **О. Гречанінова** («Добриня Нікитич»), **В. Губаренка** («Загибель ескадри», «Мамаї»), **Ш. Гуно** («Ромео і Джульєта», «Мірелла», «Фауст»), **К. Данькевича** («Богдан Хмельницький», «Назар Стодоля»), **О. Даргомижського** («Русалка»), **Л. Деліба** («Лакме»), **У. Джордано** («Федора», «Андре Шеньє»), **І. Держинського** («Доля людини», «Тихий Дон»), **Г. Доницетті** («Любовний напій», «Лінда ді

Шампуні», «Лючія ді Ламмермур», «Дон Паскуале», «Фаворитка», «Лукреція Борджіа»), **Г. Жуковського** («Перша весна»), **В. Кирейка** («Лісова пісня», «У неділю рано зілля копала»), **А. Кос-Анатольського** («Заграва», «Назустріч сонцю»), **П. Козицького** («За батьківщину»), **Р. Ленковалло** («Паяци», «Чаттертон», «Заза»), **М. Леонтовича** («На русалчин Великдень»), **М. Лисенка** («Тарас Бульба», «Різдвяна ніч», «Утоплена», «Енеїда», «Наталка-Полтавка», «Чорноморці», «Коза-Дереза»), **С. Людкевича** («Довбуш»), **Б. Лятошинського** («Золотий обруч», «Полководець»), **Г. Майбороди** («Арсенал», «Милана», «Тарас Шевченко», «Ярослав Мудрий»), **П. Масканьї** («Сільська честь», «Друг Фріц», «Маленький Марат»), **Ж. Масне** («Вертер», «Дон Кіхот», «Сід», «Манон»), **Дж. Мейбера** («Африканка», «Гугеноти», «Дінора», «Роберт-Диявол», «Пророк»), **Ю. Мейтуса** («Вітрова донька», «Гайдамаки», «Украдене щастя», «Молода гвардія», «Ріхард Зорге»), **Б. Мокроусова** («Чапаєв»), **С. Монюшка** («Галька», «Парія», «Явнута»), **В. А. Моцарта** («Викрадення з сералю», «Дон Жуан», «Король-пастух», «Одруження Фігаро», «Чарівна флейта»), **М. Мусоргського** («Борис Годунов», «Сорочинський ярмарок», «Хованщина»), **Е. Направника** («Гарольд», «Дубровський»), **З. Паліашвілі** («Абессалом і Етері», «Даїсі»), **С. Прокоф'єва** («Війна і мир», «Любов до трьох апельсинів») **Дж. Пуччіні** («Богема», «Сестра Анжеліка», «Джанні Скіккі», «Ластівка», «Роланд», «Мадам Баттерфляй», «Дівчина з Заходу», «Манон Леско», «Турандот»), **С. Рахманінова** («Алеко»), **М. Римського-Корсакова** («Золотий півник», «Кощій Безсмертний», «Казка про царя Салтана», «Моцарт і Сальєрі», «Псковитянка», «Снігуронька», «Садко», «Царева наречена»), **Дж. Россіні** («Італійка в Алжирі», «Севільський цирульник», «Вільгем Телль», «Семераміда», «Шовкові сходи», «Подорож до Реймсу», «Попелюшка»), **А. Рубінштейна** («Демон», «Нерон»), **О. Сандлера** («В степах України»), **К. Сен-Санса** («Самсон і Даліла»), **Б. Сметани** («Продана наречена»), **П. Сокальського** («Облога Дубно», «Майська ніч»), **С. Танєєва** («Орестея»), **А. Томи** («Гамлет», «Міньйона»), **Ф. фон Флотова** («Марта»), **М. Фоменка** («Маруся Богуславка», «Івасик-Телесик»), **Т. Хреннікова** («В бурю», «Фрол Скобелєв»), **П. Чайковського** («Воєвода», «Євгеній Онегін», «Іоланта», «Мазепа», «Орлеанська діва», «Опричник», «Пікова дама», «Чародійка», «Черевички»), **В. Шебаліна** («Приборкання норовливої»), **Д. Шостаковича** («Катерина Ізмайлова»), **Є. Юцевича** («Кирило Кожум'яка»), **Б.-Ю. Янівського** («Одеська балада»).

Фонограми зберігають голоси вітчизняних і зарубіжних зірок оперної сцени ХХ ст. і доносять до слухача століття ХХІ їхню вокальну віртуозність й акторську майстерність.

Серед виконавців архівних аудіозаписів: І. Алчевський, С. Крушельницька, І. Паторжинський, М. Литвиненко-Вольгемут, М. Гришко, О. Петрусенко, М. Донець, Б. Гмиря, Д. Гнатюк, А. Кочерга, Є. Чавдар, Л. Лобанова-Рогачова,

Б. Руденко, Л. Руденко, О. Басистюк, Л. Остапенко, Є. Мірошниченко, Д. Петриненко, Г. Ципола, Л. Забіляста, Л. Юрченко, В. Лук'янець, П. Кармалюк, П. Білинник, С. Магера, А. Іщенко, М. Коваль, С. Фіцич, К. Радченко, О. Чулюк-Заграй, М. Микиша, І. Пономаренко, М. Дідик, М. Огренич, А. Солов'яненко, З. Христич, Ю. Кипоренко-Даманський, І. Козловський, А. Нежданова, Ю. Гуляєв, І. Борко, В. Федотов, Г. Юровська, В. Тимохін, І. Дольницька, В. Пивоваров, О. Дяченко, В. Третяк, Г. Туфтїна, Є. Озимовська, В. Барсова, Н. Міссїна, В. Грицюк, М. Шопша, Є. Колесник, О. Яценко, М. Стефюк, С. Козак, З. Аджапарїдзе, В. Атлантов, І. Архипова, Е. Карузо, Дж. де Лука, Ф. Шаляпін, Л. Собїнов, М. Каллас, Д. Борджїолї, М. Максакова, Г. Вишневська, О. Образцова, З. Долуханова, І. Масленнікова, Г. Нелєпп, М. Батїстїні, Б. Джилї, В. Зеанї, К. Огнєвой, З. Соткілава, П. Норцов, М. Бієшу, А. Патї, С. Лемїшев, Г. Отс, М. Магомаєв, Т. Синявська, Ф. Кореллі, Р. Скотто, М. Кабальє, П. Домїнго, Т. Краузе, М. дель Монако, Т. Руффо, П. Амаатто, А. Дїдур, М. Гяуров, Л. Прайс та ін.

«Оперний» масив фонодокументів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного має незаперечну цінність як джерело дослідження історії музично-театрального й виконавського мистецтва. Адже він дає змогу ознайомитися із виконанням того чи іншого твору різними виконавцями в різний час і на різних сценах. Такими показовими прикладами є записи каватини Норми «Casta diva» із опери В. Белліні «Норма» (в архіві зберігаються записи цього твору у виконанні **А. Патї** (од. зб. Г-5338, од. обл. 21259), **Г. Вишневської** (од. зб. Г-5373, од. обл. 21422), **М. Бієшу** (од. зб. Г-2453, од. обл. 7204), **Є. Чавдар** (од. зб. 5614, од. обл. М-15682), **З. Христич** (од. зб. 5529, од. обл. М-15258), **О. Басистюк** (од. зб. Г-2649, од. обл. 8126), **Д. Петриненко** (од. зб. 2619, од. обл. М-5509), **Н. Ткаченко** (од. зб. Г-3782, од. обл. 12660) чи записи постановки опери Дж. Верді «Аїда» у **Великому театрі СРСР 1960 р.** (диригент – О. Мелїк-Пашаєв, в ролях – Г. Нелєпп, І. Петров, В. Давидова (од. зб. Г-5208-5210, од. обл. 20528), постановки «Аїди» в **Державному театрі опери і балету УРСР ім. Т. Г. Шевченка 1961 р.** (диригент – В. Кортацї, в ролях – В. Матвєєв, Н. Гончаренко, Л. Лобанова, М. Гришко, Т. Феоктистов (од. зб. М-8413-8414, од. обл. 19702), **1969 р.** (диригент – С. Турчак, в ролях – В. Грицюк, Г. Туфтїна, О. Чулюк-Заграй, Д. Гнатюк, Л. Єгорова (од. зб. М-8862-8863, од. обл. 20123), постановки опери Дж. Верді «Рїголетто» в **Державному театрі опери і балету УРСР ім. Т. Г. Шевченка 1959 р.** (од. зб. М-8365-8371, од. обл. 19692), **1963 р.** (од. зб. М-8546-8549, од. обл. 19733), **1964 р.** (од. зб. М-8643-8646, од. обл. 19801) та **Одеському національному театрі опери і балету 2010 р.** (од. зб. КД-629-8863, од. обл. 4363).

Близько *двох тисяч фотодокументів* висвітлюють діяльність найбільших оперних театрів України: Національного академічного театру опери та балету

України імені Т. Г. Шевченка (м. Київ), Дніпропетровського академічного театру опери та балету, Донецького академічного державного театру опери та балету імені Анатолія Солов'яненка, Львівського національного академічного театру опери та балету імені Соломії Крушельницької, Одеського національного академічного театру опери та балету, Харківського національного академічного театру опери та балету імені М. В. Лисенка.

Масив фотодокументів (часові межі 1930 – 2000 рр.) укладений за географічним та хронологічним принципом. Світлини супроводжуються довідковими даними, що включають інформацію про зафіксовану подію або особу чи осіб, місце, дату, автора зйомки, обліковий архівний номер. Серед фотодокументів можна виділити подієві фотографії (переважно сцени з вистав, репетиції, підготовка реквізиту), портретні фотографії (артисти в образах персонажів), видові фотографії (екстер'єр та інтер'єр театральних споруд, сценографія окремих вистав).

У ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного зберігається понад *двісті кінодокументів* (хронологічні межі 1940 – 1990 рр. ХХ ст.), присвячених оперному мистецтву. Серед них за жанром і змістовим наповненням можна виділити чотири групи:

1) кіно- і телесюжети з кіножурналів “Радянська Україна”, “Молодь України”, “Україна сьогодні” та зі збірників кіно-, телесюжетів студії “Укркінохроніка” та Республіканської студії телебачення, в яких зафіксовано сцени з оперних спектаклів, фрагменти прем'єрних вистав та відкриття театального сезону, репетиції та підготовку декорацій, інтерв'ю з творцями вистав: співаками, диригентами, режисерами, композиторами; сюжети про післявоєнну відбудову будівель театрів, відкриття нових приміщень;

2) фільми-концерти за участю оперних виконавців, які включають фрагменти оперних постановок чи концертне виконання оперних партій. До таких, наприклад, належать: «Співає В. Г Грицюк» (1988 р., од. обл. 8618), «Арії з опер виконує Г. Ципола» (1980 р., од. обл. 8601), «Співає Марія Стеф'юк» (1986 р., од. обл. 10328), «Співає Людмила Юрченко» (1986 р., од. обл. 10339), «Лідія Забіляста» (1986 р., од. обл. 10397) та ін.;

3) документальні стрічки, які за своїм змістовим наповненням є творчими портретами, портретними кінонарисами про митців оперної сцени, наприклад: «Душа моя співає» (творчий портрет Б. Р. Гмирі, 1971 р., од. обл. 75213) «Белла Руденко» (1977 р., од. обл. 5544), «Народний артист Анатолій Солов'яненко» (1978 р., од. обл. 7676), «Перевтілення» (творчий портрет А. Кочерги, 1980 р., од. обл. 8911), «Гізела Ципола» (1985 р., од. обл. 9988), «Анатолій Солов'яненко на сцені і поза сценою» (1990 р., од. обл. 11869) та ін.;

4) фільми-опери (теле-, кіно версії оперних творів), наприклад, фільм-опера «Спокута» за мотивами опери М. Вериківського «Наймичка» (1985 р.,

од. обл. 10006, композитор – М. І. Вериківський, режисер-постановник – Р. Олексів, в ролях – Л. Л. Забіяста, О. М. Реус-Петренко, Г. О. Туфтїна, В. І. Федотов).